De evolutie van de sociale situatie en de sociale bescherming in België 2018

Samenvatting en kernboodschappen

September 2018

Federale Overheidsdienst
Sociale Zekerheid

.be

ANNEX 6 : NEDERLANDSTALIGE SAMENVATTING EN KERNBOODSCHAPPEN VAN DE ANALYSE VAN DE EU SOCIALE INDICATOREN

De kernboodschappen van het monitoringverslag van dit jaar komen grotendeels overeen met die van de verslagen van voorgaande jaren. Sommige tendensen op het gebied van de sociale situatie en de sociale bescherming zijn in de meest recente cijfers echter duidelijker op de voorgrond getreden en verdienen daarom bijzondere aandacht. De resultaten van de monitoring zijn samengevat in 8 punten, die ook de belangrijkste boodschappen van dit verslag zijn.

1) **De verbeterde economische situatie heeft tot nu toe geleid tot een gedeeltelijke en gematigde verbetering van de sociale indicatoren**

   Zoals algemeen in de EU het geval is, kent België sinds 2014 een matige economische groei. Dit heeft geleid tot verbeteringen van arbeidsmarktindicatoren (zoals nieuwe banen, een vermindering van de werkloosheid en van het aantal mensen in een huishouden zonder betaald werk). De arbeidsparticipatie steeg van 67,3% in 2014 naar 68,5% in 2017 en het aandeel van de werkloze gezinnen daalde van 14,9% naar 13,5%. Daar tegenover staat dat de gezinsinkomens stabiel bleven of slechts licht stegen. Op macro-economisch niveau steeg het reëel bruto beschikbaar gezinsinkomen tussen 2014 en 2017 met 2%, terwijl het mediaan (equivalent) beschikbaar gezinsinkomen gedurende deze periode stabiel bleef. Het armoederisico vertoont een lichte opwaartse tendens als gevolg van de evolutie van de bevolking in de werkende leeftijd.

2) **De indicator voor armoede en sociale uitsluiting evolueert niet in de richting van de Europa2020 doelstelling**

   De gecombineerde indicator inzake armoede en/of sociale uitsluiting (AROPE), die de basis vormt voor de Europa 2020-doelstelling, is tussen 2012 en 2016 vrijwel ongewijzigd gebleven, na een lichte stijging tussen 2008 en 2012. In de meest recente cijfers 2016-2017 is hij zeer licht gedaald.

   Nu de Europa 2020-strategie haar einde nadert, wordt het duidelijk dat de doelstelling niet zal worden gehaald en dat er ook geen significante tendens in de richting van de doelstelling zal zijn.

   In België was er tussen 2008 en 2017 een stijging met 102 000 (terwijl de doelstelling een vermindering met 380 000 personen was).

   Op het niveau van de EU is het aantal personen in een situatie van armoede en/of sociale uitsluiting tussen 2008 en 2016 met 806 000 toegenomen.

3) **Bij de bevolking op actieve leeftijd leidt het verder toenemende armoederisico van laaggeschoolden tot een groeiende kloof tussen hoog- en laaggeschoolden**

   Divergerende trends zetten zich in de nieuwe cijfers verder door onder de actieve bevolking op belangrijke, maar niet alle, indicatoren. Zo neemt het armoederisico onder laaggeschoolden verder toe over zo goed als de volledige observatieperiode, van 18,7% in

2005 tot 31,2% in 2017[64]. Eurostat merkt op dat België een van de EU-lidstaten is met de grootste inkomenskloof tussen laag- en hoogopgeleiden (Eurostat, 2018).

De categorie van laaggeschoolden overlapt met andere categorieën met een hoog en toenemend armoederisico, zoals werklozen, huurders en personen met een migratieachtergrond. In het laatste geval is het armoederisico in België een van de hoogste in de EU.

4) Armoede bij de werkende bevolking is laag, maar de inclusiviteit van de arbeidsmarkt blijft een belangrijke uitdaging

Armoede bij de werkende bevolking behoort nog steeds tot de laagste niveaus in de EU (5% in 2017)[65]. Wat het armoederisico betreft, heeft het verhogen van de arbeidsintensiteit van een gezin boven een 'zeer laag' niveau een aanzienlijk effect en dit effect neemt verder toe naarmate de arbeidsintensiteit toeneemt. Anderzijds lijkt de drempel om tot de arbeidsmarkt toe te treden in België hoog te blijven. Het percentage personen in een huishouden zonder betaald werk is sinds 2014 enigszins gedaald, van 14,9% naar 13,5%, met een sterkere daling voor laaggeschoolden. Het aandeel personen in een huishouden zonder betaald werk blijft echter op een van de hoogste niveaus in de EU. In dezelfde lijn is de arbeidsparticipatie van laaggeschoolden in 2017 de op één na laagste van de beschikbare EU-landen en ligt zij ver onder het EU-gemiddelde (51% tegen 67%). De werkgelegenheidsgraad voor deze groep is de laatste jaren verder licht gedaald, maar is stabiel gebleven in de meest recente beschikbare gegevens (2016-2017).

5) De toereikendheid van de sociale uitkeringen voor de bevolking in de werkende leeftijd staat steeds meer onder druk

De uitgaven voor sociale bescherming in België (30,3% van het bbp) lagen op basis van de meest recente vergelijkbare gegevens (2015) tussen de niveaus van de buurlanden: ze lagen onder het niveau van Frankrijk (33,9%), op hetzelfde niveau als Nederland (30,2%) en boven het niveau van Duitsland (29,1%), met een EU28-niveau van 28,5% in 2014.

Het aantal pensioengerechtigden neemt toe als gevolg van de vergrijzing. Bij de vervangingsinkomens voor de actieve bevolking zijn er tegengestelde evoluties. Enerzijds is er vanaf 2014 een duidelijke daling van het aantal begunstigden van een werkloosheidsuitkering, terwijl er anderzijds sprake is van een aanhoudende en aanzienlijke stijging van de invaliditeitsuitkeringen en de ontvangers van sociale bijstand. Verschillende oorzaken liggen aan de basis van deze stijgende trends: (sociaal)demografische factoren zoals de vergrijzing van de beroepsbevolking en de arbeidsparticipatie van vrouwen (arbeidsongeschiktheid), beleidsmaatregelen, zoals de wisselwerking met maatregelen op het gebied van werkloosheidsuitkeringen (sociale bijstand). Het is echter waarschijnlijk dat er ook meer algemene oorzaken in het spel zijn, die verband houden met kennelijke moeilijkheden betreffende de toegang tot de arbeidsmarkt.

Verschillende indicatoren wijzen op een afname van de toereikendheid van de sociale bescherming voor de bevolking in de werkende leeftijd. Dit komt duidelijker naar voren in de

64 Ten gevolge van wijzigingen in de wijze waarop het onderwijsniveau werd bevraagd in de EU-SILC survey moet deze vergelijking van de cijfers over de verschillende jaren worden gezien als een indicatie, eerder dan als een precieze schatting.

65 It should however be noted that in absolute terms this represents a significant share of the poor population

nieuwste EU-SILC-cijfers voor 2017. De mate waarin de sociale overdrachten de armoede vóór de sociale transfers verminderen[66], is voor ouderen toegenomen, maar is voor de bevolking in de werkende leeftijd sinds 2005 voortdurend afgenomen, van 56% tot 43%. Het armoederisicopercentage voor personen in huishoudens zonder betaald werk[67], is met schommelingen gestegen van 51% in 2005 tot 58% in 2015, maar vervolgens aanzienlijk gestegen tot een zeer hoog niveau, namelijk 70% in 2017. Terwijl het algemene armoederisico voor de gehele bevolking onder het EU-gemiddelde ligt, ligt het armoederisico voor personen in een huishouden zonder betaald werk boven het EU-gemiddelde, vooral bij gezinnen met kinderen.

Specifieke groepen die vaak in grote mate afhankelijk zijn van sociale overdrachten, zoals mensen met een handicap en werklozen, vertonen in een EU-context ook relatief hoge en toenemende inkomensarmoede.

6) De toereikendheid van de pensioenen is toegenomen, maar er blijven (toekomstige) uitdagingen

Een van de belangrijkste veranderingen van de afgelopen 15 jaar was de aanzienlijke daling van het armoedecijfer voor ouderen. Deze daling is de laatste jaren gestopt, toen het armoederisico stabiel bleef op ongeveer het niveau van het armoederisico voor de hele bevolking. Na jaren van vrij stabiele cijfers zijn de indicatoren voor het relatieve inkomen van ouderen ten opzichte van het inkomen van de beroepsbevolking en de geaggregeerde vervangingsratio[68] in de meest recente cijfers licht gestegen.

Prospectieve theoretische vervangingsratio's geven aan dat, in een basisscenario, de vervangingsratio's in 2056 ongeveer op hetzelfde niveau zullen blijven als vandaag. Het effect van loopbaanonderbrekingen op de pensioenvervangingsratio's als gevolg van zorg of werkloosheid lijkt vrij beperkt te zijn. Er zijn echter grote verschillen in de vervangingsratio's voor lage en hoge lonen. Op basis van de verwachte theoretische vervangingsratio's (die een aantal veronderstellingen bevatten) zal dit verschil verder toenemen tegen 2056. Bovendien zijn de vervangingsratio's tien jaar na de pensionering aanzienlijk gedaald, wat erop wijst dat het moeilijk is de pensioenen in de loop der tijd op peil te houden.

7) Wat de gezondheidszorg betreft, wordt de stijgende trend in de onvervulde behoefte aan medische verzorging bij de laagste-inkomensgroep volgens de laatste cijfers gestopt. De onvervulde behoefte in de laagste-inkomensgroep blijft echter hoog in vergelijking met andere EU-landen

Ondanks uitgebreide maatregelen om financiële ontoegankelijkheid van het gezondheidszorgstelsel te voorkomen, is de behoefte aan zowel medische als tandheelkundige zorg de afgelopen jaren aanzienlijk toegenomen. Hoewel beide indicatoren in de laatste cijfers dalen, blijft het niveau relatief hoog.

8) Er blijven belangrijke regionale verschillen bestaan

Het risico op armoede of sociale uitsluiting is in Wallonië bijna dubbel zo groot als in Vlaanderen en het verschil is de laatste jaren enigszins toegenomen (van 15,4% in 2013 tot

66 Vóór overdracht is het armoedecijfer wanneer sociale overdrachten van het gezinsinkomen zouden worden afgetrokken

67 Deze indicator wijst op de toereikendheid van de sociale uitkeringen aangezien er vanuit kan worden gegaan dat huishoudens zonder betaald werk in hoge mate afhankelijk zijn van sociale uitkeringen

68 De geaggregeerde vervangingsratio geeft een indicatie van de mate waarin het pensioen het vroeger arbeidsinkomen vervangt

13,5% in 2017 in Vlaanderen; van 24,2% in 2013 tot 26,6% in 2017 in Wallonië). Ondanks deze verschillen tekenen zich ook gelijkaardige evoluties af in beide gewesten, zoals de afname van de toereikendheid van de sociale bescherming en de kloof tussen de onderwijsniveaus.

Federale Overheidsdienst
Sociale Zekerheid

© 2018

FOD Sociale Zekerheid / DG Beleidsondersteuning

Administratief Centrum Kruidtuin
Finance Tower
Kruidtuinlaan 50
1000 Brussel

www.socialsecurity.fgov.be
dgBeSoC-contact@minsoc.fed.be